

🌸 **שם המחקר :** מאפיינים שפתיים ותקשורתיים במשימות הפקה שונות של משתמשי

תקשורת תומכת וחליפית מנוסים

🌸 **שנה :** 2016

🌸 **מס' קטלוגי :** 620

🌸 **שם החוקר:** לימור מנו-לרמן

🌸 **בהנחיית:** פרופ' עירית מאיר וד"ר טל לבל

🌸 **רשות המחקר:** החוג להפרעות בתקשורת, אוניברסיטת חיפה.

השלכות יישומיות של המחקר

מחקר זה החל מתוך עבודה קלינית עם משתמשי התת"ח וניסה לכלל אורך התנהלותו להשאיר את המפגש עימם כמוקד המרכזי ביותר העומד לנגד עינינו. כעת בסיומו נראה שאכן מספר יישומים קליניים חשובים צמחו ממנו. ההשלכה הקלינית המשמעותית ביותר היא שמשתמשי התת"ח נחשפו במלוא הדרם והציגו במהלך המשימות את היכולות השפתיות הגבוהות והמשוכללות ביותר שלהם, לעתים בניגוד לכל הידוע לנו מהספרות או מהעבודה הקלינית עימם בחיי היומיום. כלומר, כעת ברור שהיכולות השפתיות האלה קיימות. עלינו לספק למשתמשים את התנאים המתאימים שיאפשרו להם להביאם לידי ביטוי באינטראקציות יומיומיות עם שותפיהם, במקום בו הן נצרכות ביותר. נראו כאן יכולות שפתיות רבות שעליהן ניתן להישען במהלך התערבות ומחוצה לה, כגון מודעות למרכיבים ההכרחיים במבעים ואי-השמטתם, שמירה על סדר מילים במשפטים פשוטים, הכרת צייני זמן ושימוש בהם ועוד. כמו כן, התפתחות יכולות שפתיות קשורה לגורמים רבים וביניהם ציפיות שותפי התקשורת וכתוצאה מהציפיות, ההתנהגויות התקשורתיות כלפי המשתמשים (Clendon & Anderson, 2016). לא תמיד שותפי התקשורת מודעים ליכולותיהם של המשתמשים ופונים אליהם בהתאם. חשוב מאוד שהצוותים המטפלים והמשפחות יחשפו את משתמשי התת"ח מגיל צעיר מאוד לשפה עשירה ומורכבת, הן דבורה והן כמודלינג באמצעות עזרי התקשורת שלהם. המחקר הנוכחי מספק הוכחה משמעותית לרף אליו יכולים משתמשי התת"ח להגיע בהינתן התנאים המתאימים ולכן ציפיות המשתמשים מעצמם וציפיות המטפלים ושותפי התקשורת האחרים מהם קיבלו חיזוק משמעותי.

משימות המחקר התגלו ככלי אבחון שפתיים מוצלחים ומבחינים, בהיותם מצד אחד קלים להעברה ומובנים למשתמשי התת"ח, ומצד שני חושפים הן את יכולותיהם והן את הקשיים הספציפיים שלהם. היכולות והקשיים מהווים מידע חשוב המכוון התערבות שפתית ממוקדת ויעילה יותר, כמובן לצד מיפוי היבטים חשובים נוספים של הכשירות התקשורתית. חשוב לציין כאן את ייחודיותה של משימת החזרה על משפטים דבורים, שהתגלתה כמשימה רגישה ביותר המספקת מידע רב. הליך המחקר שבו המשתמשים היו צריכים לומר את המשפטים לשותפי תקשורת שלא שמעו אותם ולא רק לחזור עליהם באוזני המטפל, הופכת את המשימה לטבעית ותקשורתית יותר.

נקודה משמעותית נוספת קשורה לסיווג המשתתפים. במחקר זה נראו בבירור שלוש קבוצות מובחנות זו מזו של משתמשי תת"ח, שלכל אחת מהן פרופיל שפתי ייחודי ובו נקודות חוזק ונקודות חולשה שונות

(בעיקר אצל תלויי ההקשר והמשתתפים 'במעבר'). סיווג זה יכול לשמש אותנו בעבודה הטיפולית ולמקד אותנו בשאלה מהם הצרכים התקשורתיים-שפתיים של משתמש התת"ח איתו אנו עובדים. המחקר מתייחס אמנם למשתמשי תת"ח מנוסים, ואולם ניתן להמליץ בעקבותיו גם על כיוונים אפשריים להתערבויות טיפוליות בילדים צעירים עם צרכים תקשורתיים מורכבים, שנמצאים בסיכון לקשיים שפתיים בתחומי החבר והמורפולוגיה (Binger & Light, 2008; Blockberger & Sutton, 2003). ילדים צעירים עם התפתחות תקינה חשופים לתשומה לשונית רבה שמסופקת באופן טבעי במהלך האינטראקציות היומיומיות שלהם עם ההורים והאנשים האחרים המטפלים בהם (Tomasello, 2003). חשיפה שפתיית זו מצומצמת יותר כשמדובר בילדים שאינם מדברים, ולעיתים רחוקות היא מתקיימת תוך שימוש של השותפים בתת"ח (Smith & Grove, 2003). חשיפה מוגברת למשפטים מורכבים מאלה המופקים על ידי משתמשי תת"ח מתחילים, שתבצע בעזרי התקשורת עצמם, עשויה לספק למשתמשי התת"ח, בפרט למשתמשים המתקשרים באמצעות לוחות סמלים, הזדמנות לחוות את האפשרויות היצירתיות של השפה (Sennott, Light, & McNaughton, 2016).

בבחינת הקשרים בין המאפיינים השפתיים למידת ההבנה נמצא כי ציון כל המרכיבים הקשורים לאירוע מסוים מבחינת אוצר מילים ושמירה על סדר מילים תקין היו משמעותיים ביותר להבנה, לעומת ציינים דקדוקיים שהיו פחות משפיעים. בבואנו לתכנן התערבות ולאחר שהכרנו את המאפיינים השפתיים הייחודיים למשתמש התת"ח איתו אנו עובדים, זוהי נקודה שיש להתייחס אליה בקביעת תוכן וסדר העדיפויות של המטרות השפתיים בטיפול. כמו כן, כמובן שעלינו לדאוג להרחיב את אוצר המילים בעזרי התקשורת ולכלול בהם כמה שיותר סמלים משמעותיים למשתמשי התת"ח.

המלצות למחקרי המשך

המחקר הנוכחי הינו מחקר ראשון מסוגו בשפה העברית הבוחן את שפתם של משתמשי תת"ח מנוסים ומשווה אותם לשפה של משתתפים עם התפתחות תקינה. במחקר השתתפו שישה משתמשי תת"ח, מספר קטן יחסית, ואנו ממליצים על הרחבתו במחקרים עתידיים.

במחקרנו נבדקו מאפיינים שפתיים רבים, ואולם חלקם לא נבדקו בצורה מספקת, וקיימים מאפיינים נוספים שלא נכללו בו. מחקרי המשך יכולים לבחון לעומק באמצעות משימות המחקר הנוכחי את הביצועים השפתיים של משתמשי התת"ח כשהם נדרשים להטות שמות עצם, ובעיקר את יכולותיהם השפתיים בסוגים נוספים של משפטים, משפטי שלילה ושאלה, משפטים מחוברים ומורכבים, ומשפטי אבסורד, בהם הפעולות המתבצעות עם חפצים שונים אינן הפעולות הטיפוסיות. מחקרים עתידיים יכולים גם לבחון את השימוש בכינויי גוף, שידועים כמאפיינים שמשתמשי תת"ח מתקשים בהם. בחירת מאפיינים שפתיים נוספים לבדיקה תחייב בניית פריטים שיכלו או יכוונו להפקת המבנים המצופים. המחקר הנוכחי התייחס להפקות של משתמשי התת"ח. כיוון אחר יכול לכלול משימות שיבדקו הבנה של מבנים שפתיים שונים, תחביריים ומורפולוגיים, על ידי משתתפי המחקר.

המחקר כלל שתי משימות שפתיים, משימת חזרה על משפטים ומשימת תיאור סרטונים, ואלו הניבו ממצאים מפתיעים לפיהם משתמשי התת"ח יכולים להפיק מבעים תקינים ומלאים בניגוד למדווח בספרות או נחוה באינטראקציות יומיומיות איתם. מחקר חלוץ כלל גם משימה שפתיית נוספת, פתוחה יותר, בה נדרשו המשתתפים לתאר אירועים אישיים מעברם, תוך קבלת תמיכה של תמונות מאזכרות מאירועים

הללו. אנו מציעים לכלול אותה במחקרים שיערכו בעתיד, מאחר שיש לה אותנטיות תקשורתית רבה, היא קשורה לחיי היומיום של המשתמשים, ויכולה ללמדנו מידע נוסף על הפקותיהם בתנאים פחות מובנים, אך עדיין מבוקרים.

השתתפותה של קבוצת הביקורת במחקר הנוכחי מהווה תוספת ייחודית וחשובה. העובדה שמתתפיה ביצעו משימות זהות לאלה שביצעו קבוצת המחקר בעזרת אמצעי תקשורת זהים לאלה של קבוצת המחקר לימדה אותנו רבות ואפשרה לנו להבחין מעט בין אפיונים שפתיים הנובעים ממשתמשי התת"ח עצמם לאפיונים הנובעים ממערכות התקשורת. במחקרי המשך כדאי לחדד את תהליך בחירת המשתתפים ואת אופן ביצוע המשימות ע"י קבוצת הביקורת. בעת גיוס המשתתפים, כדאי להעביר להם מבחני סינון שפה כדי לשלול לקויות שפתיות או לקויות למידה שעשויות להשפיע על הממצאים. כמו כן, במהלך ביצוע המשימות כדאי לבקש מהמשתתפים לחקות את דרכי הנגישות השונות של משתמשי התת"ח, ובכך לבחון ביתר דיוק את מידת ההשפעה של דרכי הנגישות וזמן ביצוע המשימות על ההפקות השפתיות.

המחקר רלוונטי לכל מי שאנשים, תת"ח או שפה קרובים לליבו, ובהם אנשי מקצוע העובדים עם משתמשי תת"ח, כולל: צוות חינוכי (מורים וסייעות), מדריכים במרכזי יום, צוות פרא-רפואי (קלינאיות תקשורת, פיזיותרפיסטים, מרפאים בעיסוק) וצוות טיפולי אחר.

- [למחקר המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)